

Nadine Blokland en Gernand Stockmann. Foto: Erwin de Vries.

Van pen naar computer – pro's en contra's

Brieven schrijven op de computer bij Duits

Wil je tegelijkertijd hot en cool zijn als docent, dan zet je de computer in. Immers, je sluit zo direct aan bij de belevingswereld van de leerling die toch al het grootste deel van zijn tijd achter de computer doorbrengt. Omdat het schrijven van brieven onderdeel is van veel schoolexamens Duits vroeg Rinia Garib zich af of de computer succesvol ingezet kon worden bij het oefenen van het schrijven van brieven. Ze plaatste een oproep op de website <www.forumduits.de> en vroeg docenten Duits naar hun ervaringen. Hun werd gevraagd welke voor- en nadelen aan het computergebruik kleven, wat de meerwaarde ervan is en wat de valkuilen zijn. Ook hebben twee leerlingen die ervaring hebben met computergebruik op het schoolexamen over dit onderwerp geschreven.

Rinia Garib

Op het Community Forum Duits, het forum voor docenten Duits in het voortgezet onderwijs en onderdeel van de Community Duits van Kennisnet/De Digitale School. <www.digischool.nl/du/community>, werd eind oktober de volgende oproep geplaatst: 'Elk jaar is het schoolexamen "brief schrijven" aan de orde. Wie onder u zet hiervoor de computer in? Kunt u mij iets vertellen over uw huidige ervaringen met het "brief schrijven" op de computer? Hoe was het in de tijd dat u de brieven zonder

computer liet schrijven? Belangrijk is te ervaren welke voor- en nadelen aan het computergebruik kleven en de meerwaarde alsook valkuilen van het computergebruik te ontdekken.' De meeste reacties waren positief.¹

Voorwaarden

Een goede les schrijfvaardigheid met de computer vereist een gedegen voorbereiding. De docenten op het Community Forum noemen praktische zaken als het reserveren van de computerruimte, controleren of het aantal benodigde computers het doet, of de printer van voldoende papier is voorzien, de verdeling van de leer-

lingen per (werkende) computer en het inschakelen van de systeembeheerder en computerdeskundigen die als probleemoplosser kunnen functioneren. Daarnaast is het van belang dat leerlingen voordat zij met schrijven beginnen een duidelijke schrijftaak hebben gekregen. Als aan deze voorwaarden is voldaan, kan de docent tijdens de les in het computerlokaal in alle rust surveilleren en begeleiden. Dit geldt zowel voor de toets- als lessituatie. Tijdens de surveillance kan de docent aanwijzingen geven, hulp bieden bij problemen en leerlingen op ideeën brengen voor het verdere verloop van de brief.

Intensievere manier van oefenen

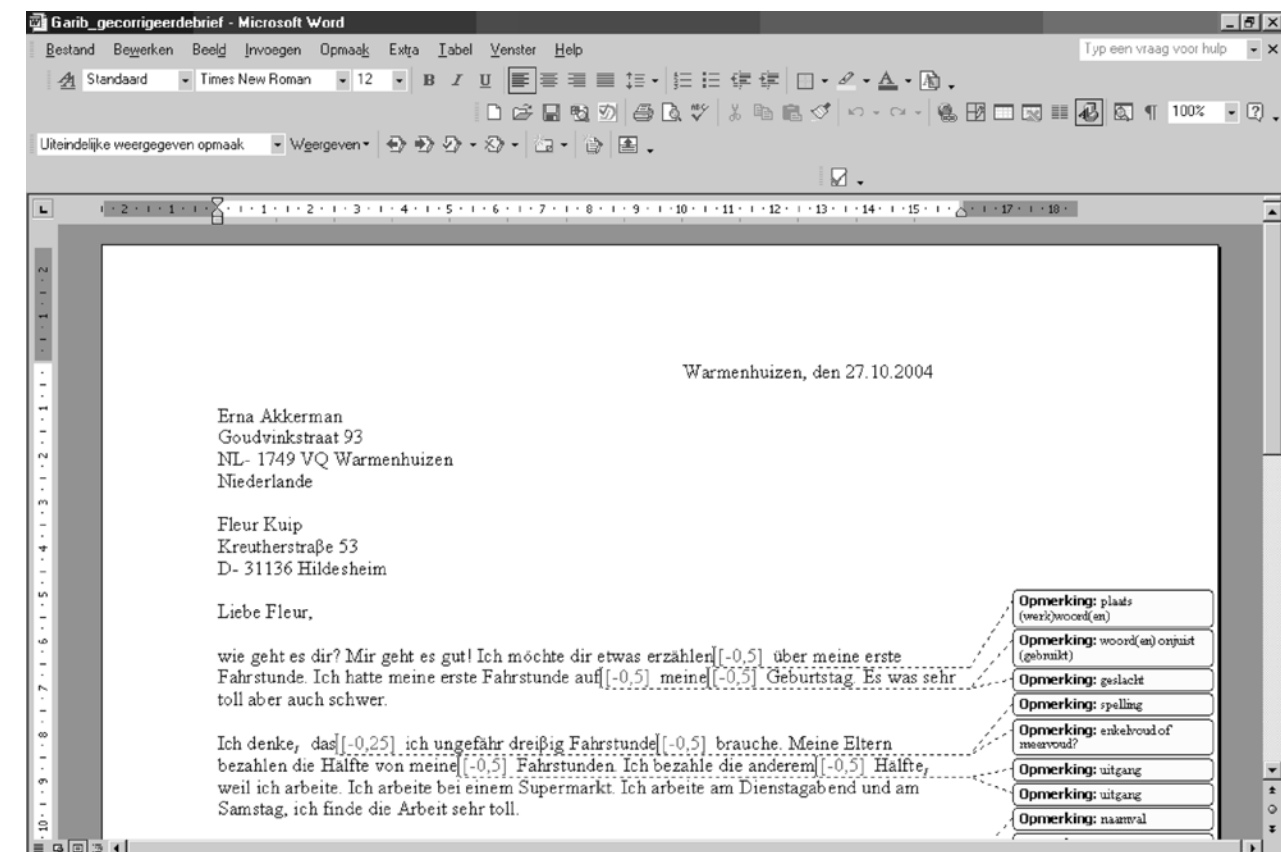
Maar op welke wijze kan de computer ingezet worden bij het brieven schrijven voor Duits?

Dirk Kapteyn den Bouwmeester (SG Jan Arentz in Alkmaar) is in oktober 2004 gestart met het combineren van de computer en schrijven. Hij schrijft: 'De tot nu toe gebruikelijke manier van oefenen voor het schoolexamen beviel mij niet meer: wekelijks inleveren van handgeschreven brieven, daarop correcties kriebelen, na teruggave verdwenen ze in een map en werden niet voldoende bestudeerd.' Zijn klassen, 5-havo en 6-vwo, maken de brieven nu met de computer, thuis of in de

studiezaal. Het resultaat is nettere brieven en een intensievere manier van oefenen, die er als volgt uitziet.

Per week maken de leerlingen met behulp van een tekstverwerkingsprogramma een briefopdracht. Deze briefopdrachten worden via de elektronische leeromgeving (ELO) van de school ingezonden via de aan Blackboard² verwante software van TeleTop³. Aan het leren werken met TeleTop is één les gewijd. Voor de correctie gebruikt Kapteyn den Bouwmeester de 'werkbalk met commentaarfuncties' van de Citogroep.⁴ De 'werkbalk' is bedoeld voor gebruik binnen Word 2000. Met behulp van de verschillende commentaarfuncties kan de docent op digitale wijze teksten in Word van leerlingen corrigeren en becommentariëren (zie de afbeelding hieronder).

De leerling krijgt de brief gecorrigeerd terug. Daarna moet de brief worden herschreven en opnieuw worden ingeleverd. 'Door deze werkwijze worden de leerlingen veel directer met hun eigen fouten geconfronteerd en ertoe aangezet een goede oplossing te vinden', aldus Kapteyn den Bouwmeester. Hij noemt het 'een veel intensievere manier van oefenen'. Kapteyn den Bouwmeester vindt een elektronische leeromgeving niet alleen praktisch vanwege het administratieve aspect (het verzamelen van de opdrachten mét datum), maar

ook vanwege de verschillende links die hij heeft toegevoegd als hulpmiddel. Deze lijst met links bevat bijvoorbeeld een handleiding ontleden, veelgebruikte zinnen in brieven en een link naar het vaklokaal Duits van de Digischool <www.duits.de>. Daarnaast ziet hij het als een pluspunt dat de e-mailadressen van de leerlingen in de ELO staan en niet in zijn privé-mailbestand.

Er kleven echter ook nadelen aan het computergebruik. Schrijven op de computer vraagt om typevaardigheid. Beschikt een leerling niet voldoende over deze vaardigheid dan kan dat leiden tot een toename van spelfouten die eigenlijk typefouten zijn. Bovendien, schrijft Kapteyn den Bouwmeester, moet de beveiliging van de computers aangepast worden. Zo schijnen sommige bijlagen te blokkeren. De schoolexamens zijn

Een brief schrijven of met de computer maken?

Het schoolexamen schrijven Duits werd in het computerlokaal afgenomen. Het was toegestaan om bijvoorbeeld op internet woorden, grammatica en andere informatie op te zoeken. Overigens mocht je de schrijftoets ook op papier maken. Voor deze mogelijkheid heeft niemand gekozen. Een voordeel van het maken op de computer vind ik dat het wat realistischer wordt. Als je in het echt een sollicitatiebrief wilt schrijven maak je deze ook op de computer en zoek je informatie op internet. Daarom is het ook een vrij goede test of je in staat bent een dergelijke brief te schrijven. Ook is er het voordeel dat je makkelijk tegelijk informatie kan zoeken en verwerken, een kwestie van kopiëren en plakken, bijvoorbeeld voor het cv. In het echt zou je dat ook doen, waarom dus bij de toets niet?

Nadeel is dat als je niet goed kunt omgaan met de computer je zo'n toets nóg moeilijker maakt. Voor mij geldt dit overigens helemaal niet, maar er zullen mensen zijn die dit als niet positief hebben ervaren. Daarnaast is het zo dat je over bepaalde fouten heen kijkt omdat je op de computer alles wat sneller verwerkt. Als je met de hand schrijft denk je meer over 'iedere letter' na. Nu vallen sommige dingen minder op. Wat wel zo is, is dat je nog steeds 'even hard moet nadenken' over bijvoorbeeld de inhoud en grammatica van de brief. Wat dat betreft is er dus geen verschil. Conclusie: ik vind het goed dat de mogelijkheid er is dat je het op de computer kunt maken, mede omdat het realistischer is en sommige zaken wat makkelijker worden gemaakt.

Gernand Stockmann
klas 6, Willem Lodewijk Gymnasium

(nog) niet op de computer afgenomen. Dit heeft een aantal redenen. Het schrijven van brieven op de computer is in deze klassen in oktober gestart. Het verbeteren van de typevaardigheid van leerlingen vraagt tijd. Bovendien is het schrijven van brieven op de computer niet opgenomen in het programma van toetsing en afsluiting. Daarnaast blijven er vragen liggen over de licentie met betrekking tot de installatie van elektronische woordenboeken en het aanleveren van de brieven. Voor de huidige 4-havo is er wel een elektronische toets in petto. Drie vakken, afkomstig uit de alfa-, bèta- en gamma-richting, zullen het spits afbijten. Het vak Duits is één van de vakken die mee zullen gaan doen aan de geplande elektronische toetsafname.

Klikbrief

Paul Goossen (Dalton-Vatel in Voorburg) is een docent Duits die al wél toetsen afneemt op de computer. Deze toetsen worden steevast in het computerlokaal afgenomen. De leerlingen mogen daarbij alle hulpmiddelen gebruiken, afgezien van chat en mail. Hulpmiddelen zijn

Een brief schrijven of met de computer maken?

Het grootste voordeel van het gebruik van de computer bij het maken van een brief is dat je makkelijk dingen kunt wissen en daardoor een goed overzicht houdt. Als je de brief met de hand schrijft, wordt het vaak een rommeltje doordat je telkens weer dingen doorstreept en er dan weer andere dingen boven schrijft. Met de computer heb je klad en net in één. Dat is gelijk ook weer het grootste nadeel van de computer, want je ziet op een gegeven moment de scheiding niet meer van wat goed en fout was. En zo laat je dus fouten zitten. Met de hand schrijven heeft dan weer als voordeel dat je sneller fouten ziet doordat je ze dicht onder je neus hebt. Je kijkt er minder snel overheen, ook omdat je gelijk kijkt wat je hebt opgeschreven (wat ik bij typen soms vergeet). Verder kan de computer voor mensen met een slecht handschrift wel uitkomst bieden qua netheid en overzichtelijkheid. Maar als je een goed handschrift hebt, maakt het verder niet uit of je schrijft of de computer gebruikt. Tot slot werkt een echt woordenboek beter dan een online-woordenboek, omdat het nog altijd beter is van kwaliteit. Een online-woordenboek is daarentegen wel sneller.

Nadine Blokland
klas 6, Willem Lodewijk Gymnasium

grammaticaoverzichten, oefenbrieven, oude schrijfpodochten en de klikbrief. Deze klikbrief heeft Goossen zelf gemaakt en is opgenomen in het vaklokaal Duits van de Digischool.⁵ Hij schrijft: 'Het is een tool om online-bouwsteencorrespondentie mogelijk te maken voor leerlingen. De klikbrief haalt de leerlingen wat onnodig werk qua briefsoort (formeel of informeel), bouwstenen (zinnen en delen van zinnen) en lay-out uit handen en kan na afloop gemakkelijk naar een docent gemaïld worden of geprint of opgeslagen worden'. Wat betreft de toetsing moet er wel rekening gehouden worden met technische storingen. Mocht dit het geval zijn tijdens de toets en er geen Internet zijn, dan is dat jammer voor de leerling. De brief moet dan met behulp van het tekstverwerkingsprogramma afgemaakt worden. Leerlingen krijgen tijdens de toets een diskette om hun brief zo snel mogelijk op te slaan, nadat ze de klikbrief hebben gebruikt. Tenslotte wordt de brief uitgeprint en samen met de diskette ingeleverd.

Uitdagend

Erwin de Vries (Willem Lodewijk Gymnasium in Groningen) laat zijn leerlingen sinds 2002 brieven op de computer schrijven. Hij is hiermee begonnen in de toenmalige vierde klas en neemt net als Goossen de klikbrief als vertrekpunt. In 2004 is het schoolexamen Duits Schrijven op het Willem Lodewijk Gymnasium voor het tweede jaar op de computer afgenomen. In de oefenfase laat De Vries, net als Kapteyn den Bouwmeester, de brieven elektronisch aanleveren waarna hij ze met commentaar voor de leerlingen publiceert (overigens wel zonder adressen). Hij heeft hiervoor zijn eigen digitale hulpmiddel, te vinden onder <www.webindeklas.nl/ek/index.php?id=2306>. Ook de toets zelf publiceert hij, kort voor het aanvangstijdstip van de toets, op het web.

Het feit dat handgeschreven (zakelijke) brieven nauwelijks nog voorkomen is voor De Vries een reden geweest over te stappen naar het schrijven van de brief op de computer. Hij zegt hierover: 'Daarbij kun je gebruik maken van alles wat anderen al voor je verzinnen hebben maar dien je daar van de andere kant voorzichtig mee om te gaan. Het kritiekloos overnemen van andermans werk bergt gevaren in zich waarmee je de leerlingen ook kunt confronteren.' Verder merkt hij op dat leerlingen het medium computer uitdagend vinden en de opzoekmogelijkheden prettig vinden. Hij wijst op het gevaar dat leerlingen soms niet genoeg vertrouwen op hun eigen kunnen. Hij is van mening dat sommige leerlingen toch meer gebaat zouden zijn bij het schrijven met de hand, omdat het werken op de computer ook kan

afleiden. Hij stelt: 'Feitelijk kunnen alleen computervaardige leerlingen ook goed met het gebruik van het medium voor schrijfvaardigheid omgaan.' Overzichtelijkheid tijdens het schrijven aan de brief en de uitkomst die de computer biedt voor leerlingen met een slecht handschrift, wordt door een leerling als voordeel genoemd (zie het kader). Dit is ook een voordeel bij het nakijken, zegt De Vries: 'Het schriftbeeld is altijd hetzelfde.'

Tot besluit

Al met al valt er te veel te zeggen voor de invoering van de computer bij het schrijven, mits aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. De Vries zegt treffend: 'Als je als docent niet boven de techniek staat, hoef je er niet aan te beginnen.' Dit is echter niet alles. Leerlingen moeten geholpen worden om inzicht te krijgen in hun eigen kunnen en leerpunten. De computer is geen tovermiddel waardoor alles ineens goed gaat. Een spellingchecker waar je feilloos op kunt vertrouwen, bestaat niet. Evenmin kun je de grammaticacontrole aan de computer overlaten. Maar de computer kan wel helpen, bijvoorbeeld door de diversiteit in opzoekmogelijkheden en door de snelheid. Naast het kunnen werken met de computer en het bedacht zijn op struikelblokken zal de docent altijd weer geconfronteerd worden met nieuwe problemen op het leergebied. Goed nadenken over de planning en het verloop van de les en de zwakheden van leerlingen kennen, kunnen problemen ondervangen. De toepassing van de computer in de les zal een proces van vallen en opstaan zijn. Dit is een ontwikkelingsproces dat niet stopgezet mag worden. Leerlingen hebben er immers recht op gedegen voorbereid te worden op de wereld ná school. Daar zal de computer een belangrijke rol in spelen. ■

NOTEN

1. Dank aan de docenten Duits Annemarie Buis-Klok (RSG NO-Veluwe, Epe), Tineke Pfaffen (Marnix College, Ede), Dirk Kapteyn den Bouwmeester (Jan Arentsz, Alkmaar), Paul Goossen (Dalton-Vatel in Voorburg), Erwin de Vries (Willem Lodewijk Gymnasium, Groningen) en de leerlingen Nadine Blokland en Gernand Stockmann.
2. Er bestaan naast Blackboard vele andere ELO's. Zie voor Blackboard <www.blackboard.com>
3. Zie: <www.teletop.nl>
4. De 'werkbalk' maakt deel uit van het door de Citogroep kosteloos op het Internet ter beschikking gestelde pakket voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs. Op <toetswijzer.kennisnet.nl/html/schrijfvaardigheid/home.htm> zijn een handleiding, het installatieprogramma en naslagmateriaal te downloaden. Om de gebruiksvriendelijkheid hiervan te vergroten zullen er in de toekomst aanpassingen worden gedaan.
5. Zie: <www.digischool.nl/du/schueler/schoolbank/klikbrief>